

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՍԵՐՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՔԵՔԷ Ե՝ ՍՔԵՔԷ :

ՍՔԵՔԷ քաղաքը որ Սահմէտին հայրենիքն է, հեճազ կամ Մպառաժ Մրաբիա ըսուած գաւառին քաղաքներէն մէկն է, Վարմիր ծովէն օրուան մը ճամբով հեռու ձորի մը մէջ երկու կողմէն լեռներով պատած : Զորս դին եղած երկիրը անբեր անապատ է . ոչ գետ մը, և ոչ մէկ ջրի առուակ մը կայ որ ան անապատ ձորին մէջ ճամբորդին ծարաւը անցընէ, կամ պզտիկ բոյս մը աճեցընէ : Մասպիսի տաք ու անբեր երկրին բոլոր ապրուստը դրսէն կուգայ . ալիւրը խզիպտոսէն, բրինձը հնդկաստանէն, խոտեղէնները թափֆէն, և այլն : Հասարակ ժողովրդեան խմածը ջրհորի ջուր է, բայց ծանր ու անհամ . իսկ հարուստները մօտ եղած լեռներէն բերել կուտան իրենց խմելիքը : Վիտնալու բան մըն ալ աս է՝ որ Սքեքէի մէջ խիստ քիչ շուն կը տեսնուի, ինչպէս նաև ուրիշ ձանձրացուցիչ ձանձեր ու ձախներ . անոնց տեղը շատ մեծ նեղութիւն կուտան մկները՝ որ խիստ շատ ու յանդուգն են :

Մ քաղաքին դիրքը նայելով օդը գէշ պիտի ըլլար, բայց այնպէս չէ . և թէպէտ քաղաքացիքը խոր ծերութեան չեն հասնիր, բայց երկարատե հիւանդութիւններու ալ քիչ կը հանդիպին : Սովորաբար մաղձոտ են բընութիւն, ու երգի խաղի ձայն հազիւ կը լսուի Սքեքէի փողոցներուն մէջ : Տաք գլուխ են ու շուտ կը բարկանան . և կ'ըսեն թէ ասոնք իրենց գերիններուն հետ աւելի խստութեամբ կը վարուին քան թէ ուրիշ ամէն արեւելցիք :

Սքեքէն պարիսպ չունի . միայն մէկ

բերդ մը ունի բլրի մը վրայ, քանի մը աշտարակներ ալ ձորին մէջ մէկմէկէ հեռու : Վախաւոր փողոցները շիտակ են, ու մէջը կան քանի մը գեղեցիկ շէն տներ . ասոնք երկերկու կարգ պատուհան ունին, ու մեծ մասը գոցած է արմաւի տերեւներէ շինած գեղեցիկ ու թեթեւ ծածկոյթներով, որ արեւուն տաքութիւնը կը կոտորեն : Տներուն շատը քարաշէն է՝ իրեք կամ չորս դստիկոնով, ծեփով ու նկարներով զարդարուած : Սքեքէի քաղաքացիքը մեծ փոյթ ունին իրենց տունը մաքուր պահելու, որպէս զի կարենան պատրաստ տեղ տալ ուխտաւորներուն . վասն զի իրենց ապրուստը գրեթէ բոլոր ան ուխտաւորներուն տուած վարձքէն ու ընծաներէն է :

Սքեքէի ժողովուրդը օրէ օր պակսելու վրայ է : Վաղքին մէկ մասը բոլորովին երեսի վրայ ձգած ու աւերակ է . մնացած տներուն շատն ալ պարապ : Բնակիչները գողաբարոյ են, անանկ որ Վեապէն ալ գողութիւն կ'ընեն : Վանայք սովորութիւն մը ունին որ տգեղ անջնջելի կիտուածներով իրենց մօրթը կը ծակծրկեն, ակռանին ալ ոսկեգոյն կը ներկեն :

Սքեքէի մէջ ամենէն զարմանալի շէնքն է Վեապէն, որ Սահմէտէն շատ ալ առաջ Մրաբացիք կը պատուէին կ'ըսեն : Միկայ պզտիկ մզկիթ մըն է՝ անտաշ քառակուսի կարծր քարերով շինած . բարձրութիւնն է 34 ոտք ու 4 մատնաչափ անգղիական, ու ամէն մէկ կողմը (որովհետեւ քառակուսի է) 29^{էն} ինչուան 38 ոտք երկայնութիւն ունի : Մն անկեանը մէջ որ ձեւացած է հիւսիսային արեւելեան ու հարաւային արեւելեան կողմերէն, հաստատուած է մէկ լայն սե քար մը՝ յատակէն 42 մատնաչափ վեր, ու բոլոր պատած է մէկ ոտնաչափ հաստութեամբ արծաթի թիթեղով :

Մ հռչակաւոր սե քարը, որ հաճութեամբ կ'ըսուի, մահմետականք կարծեն թէ յակինթ քար մըն է որ

Պարբերիչ հրեշտակը երկնքէն բերեր ու Քրիստոսի տուեր է . կ'ըսեն ալ թէ առաջ պայծառ է եղեր , ու ետքը մեղաւոր կնկան մը դպչելովը սեցեր է :

Իսկ Վեապէն սե գիպակէ ծածկոց մը ունի որ (ժ)է-է-է-է-է-է կ'ըսուի , ու ամէն տարի կը նորոգուի . և ասոր լայն ծոպերուն վրայ զուրանին խօսքերը գրած են : Ամէն տարի կը խրկուի նաև ոսկեթել բանած նոր վարագոյր մը՝ դուռը գոցելու համար :

Վեապէին ներսը մէկ սրահ մըն է՝ երկու սիւներու վրայ հաստատուած : Այս սիւներն ու պատերը ծածկած են մետաքսէ փառաւոր՝ վարդագոյն , ծաղկենկար , արծաթագործ ու ճերմակ ծոպերով զարդարած կերպասով . և աս կերպասը միշտ () սմանցոց թագաւորին պարգէն է . վասն զի () սմանցոց ամէն թագաւորները երբոր աթոռը կը նստին՝ նոր մը կը խաւրեն Վեապէին : Հատակը ազնիւ մարմարին քարէ է : Այն սիւնէն մէկալը , ու սիւներէն ինչուան պատերը ձգած են արծաթի ձողեր , և անոնց մէկ կախուած են շատ մը ոսկի կանթեղներ՝ մէկմէկու վրայ :

Վեապէին քովը՝ պղնձէ վանդակի մը մէջ շիրիմ մը կայ սե կերպասով պատած : Ահա հմետականաց ըսածին նայելով , աս շիրիմը մէկ մեծ քար մըն է որ Քրիստոսի աթոռի տեղ գործածեր է Վեապէն շինելու ատենը . ու քանի որ շէնքը կը բարձրանար՝ աթոռին բարձրութիւնն ալ կ'աւելնար կ'ըսեն :

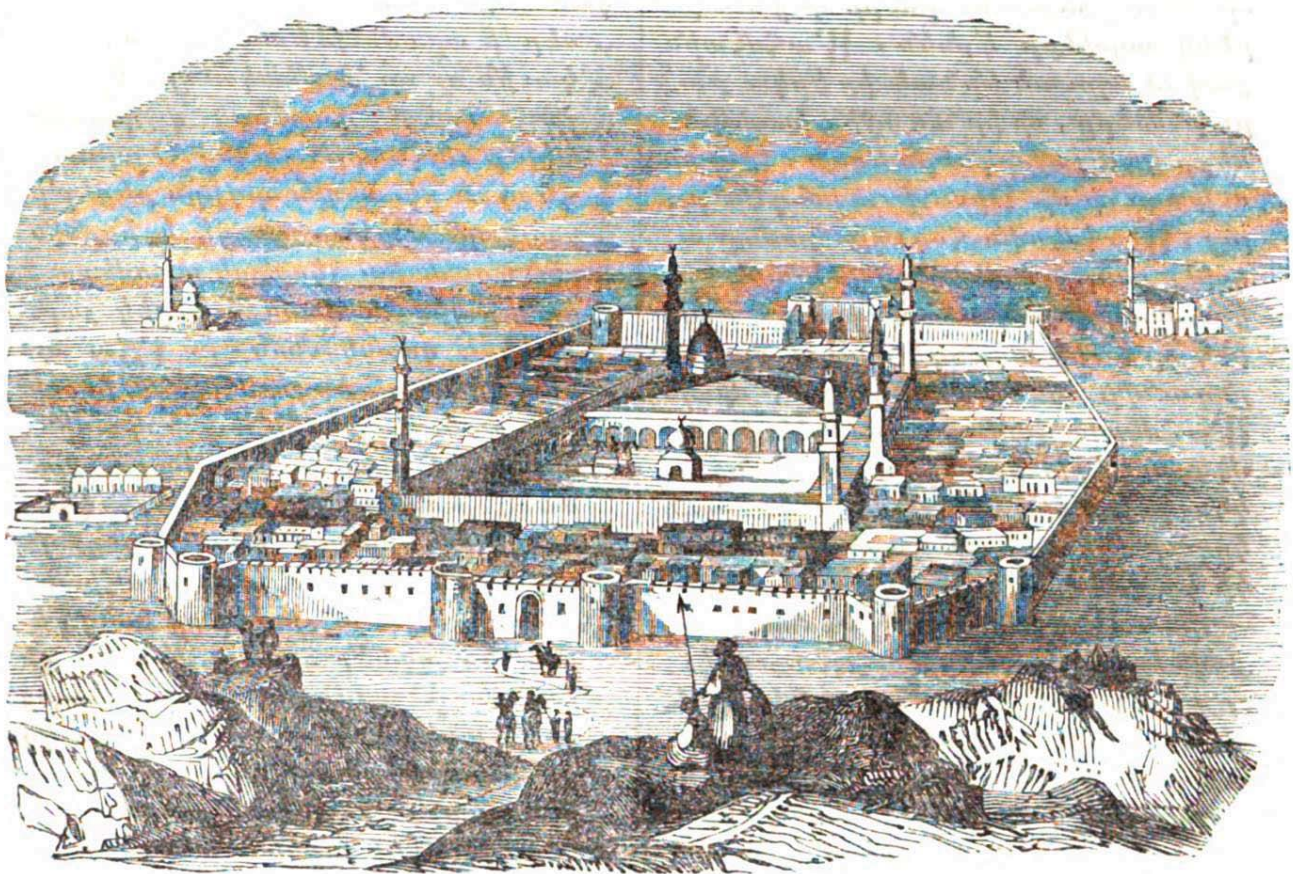
Վեապէին մօտ՝ փառաւոր գմբէթով ծածկած է Օհնէճըստուած ջրհորը : Ահա հմետականք կ'ըսեն թէ աս ան աղբիւրն է որ հրեշտակը հըրաշքով բխեցուց Քարին համար , երբոր անիկայ անապատին մէջ մեռնելու վրայ էր ծարաւէն՝ իր Խմայէլ որդւովը : Այս ջրհորին պահպանը պատուաւոր մարդ մըն է , որ ուխտաւորներուն ջուր կը խմցնէ անկէ :

Այս քէնքէի մեծ մզկիթը , որ Աբաշի-ի շէնքէ կ'ըսուի , Վեապէին շրջա-

նակը շինած է , և անոր մէջն է Օհնէճը ջրհորը : Իսկ Վեապէին դրսի կողմի յատակը բոլոր ազնիւ մարմարին քարերով զարդարած է . ասոր չորս դին եօթը անգամ աղօթքներ զուրցելով կը դառնան մահմետական ուխտաւորները . և հաճի ըլլալու համար՝ աս բանս ալ հարկաւոր արարողութիւններէն մէկն է :

Այս քէնքէ քաղաքը գրեթէ 60 միլիոն հեռու է Կարմիր ծովէն : Կարմիր ծովին արեւմտեան ծովեզերքը՝ Աթի-նէին դիմացը աւազուտ անապատ է , որով աս ծովը կը բաժնուի Վեդոսի բարեբեր ձորէն . նոյնպէս ալ Աթի-նէի արեւելեան կողմը ուրիշ աւազուտ անապատներ կան . այնպէս որ եթէ Կարմիր ծովը մէջտեղը չըլլար , անհուն անապատի մը մէջ ընկղմած պիտի երևնար աս քաղաքը . և սակայն ասոր երկրին քանի մը տեղուանքը աւելի պտղաբեր են քան թէ Աթէնքէինը : Երջապատը չափաւոր մեծութիւն ունի , ու ցած պարիսպով պատած է . բայց քովը բլրի մը վրայ ամուր բերդ մը ունի : Վաղքին շէնքը գէշ է . տները քարաշէն են ու սովորաբար երկու դստիկոն . գլխաւոր փողոցները քարայտաւ են , բայց մեկաւնոյք հազիւ երկու իրեք քայլ լայնութիւն ունին : Հասարակաց շէնքեր քիչ կան . անոնք ալ Եգիպտոսի ու () սմանցոց թագաւորներուն շինածներն են : Չուրը ջրհորներէն ու գետնափոր ջրանցքներէն է , որ բոլոր քաղաքը կը պտըտին : Բնակչաց թիւը գրեթէ Աթէնքէի ժողովրդեան կէսն է , այսինքն 6000 հոգիի չափ :

Աթիւնէի շէնքերուն մէջ ամենէն երևելին է ան մզկիթը որ շինեց Եպուպէքիր՝ առաջին խալիֆէն , ու անոր յաջորդները զարդարեցին . ետքը երբոր կայծակէ կործանեցաւ , Եգիպտոսի սուլթանը 1487ին ատենները նորոգել տուաւ . ասոր բակին վերի ծայրն է Ահա հմետին գերեզմանը : Աւխտաւորներուն շատը՝ հաճի ըսուելու համար հարկաւոր եղած բաները

Սեփե :

Սեփեի մէջ կատարելէն վերջը, Ստորոց կարաւանին հետ կը միանան, կամ խումբ խումբ կը յողվուին, ու իրենց մարգարէին գերեզմանը տեսնելու կ'երթան : Եւ երկու քաղաքը մէկմէկէ գրեթէ 270 մղոն հեռու են, ու ճամբան 10 կամ 12 օր կը քշէ :

Եւ մզկիթը, որ Սէտինէի արևելեան ծայրը կ'իյնայ, Սեփեի մզկիթին հետ քիչ մը նմանութիւն ունի, որովհետեւ քառակուսի մըն է՝ երկու կարգ բաժնած, չորս կողմը սիւնաղարդ սրահներով. բայց ասոնց մեծութիւնը խիստ քիչ է, ու հազիւ 163 ոտք երկայնութիւն ու 130 լայնութիւն ունին : Հինգ աշտարակ կամ մինարէ ունի ու չորս դուռ. առջի դուռը շատ գեղեցիկ է՝ մարմարիօնով ու գոյնզգոյն աղիւսով զարդարած : Սահմէտին հռչակաւոր գերեզմանին դիրքը՝

հոս դրուած պատկերին մէջ գմբէթովը կ'որոշուի, որ մզկիթէն աւելի բարձր է :

Սահմէտին մեռած տեղն է իր գերեզմանը, չորս դին երկրթէ վանդակ քաշած : Գերեզմանը ծածկած է մետաքսէ ծաղկենկար կերպասով, որուն վրայ ոսկեթել բանած գրուածներ կան. աս ծածկոյը միշտ () սմանցոց թագաւորներուն պարգևը կ'ըլլայ՝ երբոր նոր աթուրը կը նստին. ու ան ատեն առջինը Սոստանդուպօլիս կը խրկուի՝ թագաւորական գերեզմանները ծածկելու համար : Եւ ծածկոցին տակը սպասաւորներէն զատ մարդ չկրնար մտնել :

Ուխտաւորները վանդակէն՝ դուրս կը կենան, որ 30 ոտք բարձր է, ու վրան այնչափ խիտ ու շատ գրուածներ կան որ չկրնար մէկը ներսը տեսնել :

նել . բայց պատուհաններ ալ ունի , որոնց մէջ ուխտաւորները կեցած՝ իրենց աղօթքը կ'ընեն : Սահմէտին քով թաղուած են նաև իր երկու բարեկամները , որ իր առաջին խալիֆէները կամ յաջորդներն եղան : Թէ որ ուխտաւոր մը Սիւննի աղանդէն ըլլայ , Սահմէտին հոգւոյն համար աղօթք ընելէն ետե՛ կ'աղօթէ նաև երկու խալիֆէներուն հոգւոյն . բայց թէ որ Շիա աղանդէն ըլլայ՝ որ չեն ընդունիր ան խալիֆէները , միայն Սահմէտին համար աղօթելէն վերջը՝ մէկդի կ'երթայ : Երկրթէ վանդակէն կախուած էին՝ Սահապիներուն կողպտելէն առաջ՝ հարիւր հատ ոսկի կանթեղ , ու միշտ վառած կը մընային . Սահմէտի գերեզմանին ու քովի եղած մզկիթին պահպանութիւնը յանձնուած է քառասուն ներքինիներու , որոնց ընտրութիւնը թագաւորական դռնէն կ'ըլլայ , և կ'ըսուին Քարալ կամ աւելածու . ասոնք կարգաւ՝ ձեռուընին նիզակով պահպանութիւն կ'ընեն գերեզմանին ու մզկիթին :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՎԻԻՔ ՀԻՐԱԿԱՅ

Ի ինչ երկնիս խայնի առաքելի մանկանց :

ՍԵՎՈՒՍԻ յընկերակցացն 'ի զառ 'ի վեր փոքու բլրակին ոչ ինչ կարի 'ի բացեայ յիւրմէ խրճիթէն՝ նստէր վարանական հովիւն Սեհենդակ , և խաչինք նորա լուիկ շուրջ գային զնովալ : Սիրտ իւր անդուլ 'ի հիւզ անդր ձգտէր՝ ուստի ելն զայն օր յոչ կամաց , և առ 'ի պէտս ևեթ հօտին , և աչք իւր խորշին իմն դառնալ ընդ այն կողմն հայել . հատանէր անցանէր ըզձիւքն ընդ անձուկ հովիտն որ անջրպետէր ընդ հիւզն և ընդ բլուրն , և յահէն ընկրկեալ մնայր . զի հիւան-

դագին եթող յանկողնի զՕարմուհի զամուսինն իւր . « Եւ տակաւին , ապէր 'ի տրտմութեան իւրում , տակաւին ոչ ոք 'ի մանկաւոյն երևեցաւ . գուցէ դարձեալ զայրացան խիթք անհնարին ցաւոյ Օարմուհի հեայ , և չկամիցին որդիքն քեցել 'ի ցանկալի մօրէն . գուցէ և ինքնին առ գութ ինչ չկամիցի տրտմեցուցանել զիս , և վասն այնորիկ չարձակիցէ զմանկունսն . . . Սհա ոչ բազում ժամք են յորմէ հետէ թողի զմայրն և զորդիս 'ի լաց 'ի միասին , և թուիմ յաւուրց բազմաց անջատեալ հեռացեալ 'ի նոցանէ . . . Յարուցեալ երթայց տեսից զողջոյն նորա . . . այլ ում թողից զհօտն , զի ոչ ոք է աստ յընկերաց իմոց . և ընդ իս տանել զիս լինիցի , զի ինքնին Օարմուհի թախանձեաց զիս և ասէ . երթ դու Սեհենդակի իմ , արածել զիս չինսն , և մի դարձցիս այսր մինչև յիջանել ստուերաց . և որ բնակէն յերկինս տեսցէ վասն իմ . բայց եթէ կոչ առ յինէն հասցէ քեզ . . . Սոռացան արդեօք մանկունք զպատուէրն զոր ետու նոցա դադտ ծանուցանել ինձ . . . Եւ զինչ որ շարժինդ անդանօր 'ի հեռաստանէ . միթէ նոքա , որդեակքն իմ . . . բայց ոչ , ստուերք են ծառաստանին . . . Սմահ Ստուած , եթէ երբէք հաճոյ եղեն քեզ նուէրք անդրանկաց օգեացս զոր մատուցանէի քեզ , եթէ ամուսնիցին զունկն քո համբերատար հեծութիւնք Օարմուհեայ , և քաղցր մաղթանք որդեկաց իմոց , պահեա զնա աղաչեմ կենդանի մինչև իցեմ ես . պահեա մատաղ որդեկաց իմոց զմայրն իւրեանց բարի . . . պահեա Ստուած , զօրհնութիւն տան իմոյ , զառաքելի զաղախին քո . . . Եւ ծածկեալ զերեսս իւր ուլենեալն ելաց լալիւն մեծ . և իբրև անագան ուրեմն զաչսն յետին ցողով արտասուաց 'ի վեր յերկինս ուղղէր , ահա ետես , և ոչ ևս պատիրք աչաց :